

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

หลักนิติธรรมในศาลทหาร

จัดทำโดย พลโท กิตติยุทธ กิตติยุทธโยธิน
รหัส ๖๓๐๘๐๒

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๘
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

หลักนิติธรรมในศาลทหาร

พลโท กิตติยุทธ กิตติยุทธโยธิน^๑

บทนำ

เนื่องจากศาลทหารมีอำนาจพิจารณาและพิพากษาลงโทษทางอาญาต่อบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารทำให้ดูเหมือนว่า เขตอำนาจศาลทหารซ้ำซ้อนกับเขตอำนาจศาลยุติธรรมในเรื่องของการดำเนินคดีอาญาซึ่งเป็นคนที่อยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรม ด้วยเหตุนี้จึงเกิดคำถามในหมู่นักวิชาการทางกฎหมายและ นักประชาธิปไตยว่า ในปัจจุบันยังสมควรต้องมีศาลทหารต่อไปหรือไม่ เนื่องจากเป็นการให้อภิสิทธิ์พิเศษแก่ทหาร ซึ่งทหารและประชาชนสมควรจะต้องมีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกัน เมื่อทหารกระทำความผิดก็สมควรให้ศาลยุติธรรมเป็นผู้พิจารณาพิพากษาลงโทษ การให้แยกไปขึ้นศาลทหารซึ่งมีทหารด้วยกันเป็นผู้พิจารณาตัดสินลงโทษอาจมีความลำเอียงช่วยเหลือกันได้ และทำให้ประชาชนที่เป็นผู้เสียหายไม่ได้รับความเป็นธรรม ประกอบกับในความคิดของนักประชาธิปไตยมองว่า ศาลทหารขาดความอิสระและเป็นกลางเป็นภาพลักษณ์ของระบอบเผด็จการ เพราะเมื่อมีการปฏิวัติรัฐประหารก็มักจะมีคำสั่งของคณะปฏิวัติกำหนดให้คดีบางประเภทมาขึ้นการพิจารณาคดีที่ศาลทหาร เช่น คดีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ เป็นต้น นักวิชาการเหล่านี้จึงเห็นว่า เมื่อประเทศไทยได้มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข สมบูรณ์แบบแล้ว ก็ไม่สมควรที่ต้องมีศาลทหารอีกต่อไป

ผู้เขียนบทความในฐานะผู้บังคับบัญชาในสายงานตุลาการทหาร จึงเขียนบทความนี้ขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นถึงการนำหลักนิติธรรมมาใช้ในการดำเนินการในศาลทหาร เพื่ออำนวยความยุติธรรมให้กับคู่ความทั้งที่เป็นข้าราชการทหาร รวมถึงประชาชนที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทหาร โดยไม่แบ่งแยกหรือคำนึงถึงฐานะ มีความเป็นอิสระ ไม่ถูกแทรกแซง และมีกระบวนการพิจารณาเช่นเดียวกับกระบวนการพิจารณาในศาลยุติธรรม

ประวัติและความเป็นมาของศาลทหารไทย

ศาลทหารได้มีขึ้นตั้งแต่มีการทหารไว้ป้องกันประเทศ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ระบบศาลทหารไทยปรากฏตามกฎหมายลักษณะขบถศึก จุลศักราช ๗๙๖ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๕ ในเรื่องการศาล จะมีศาลหลายศาลสังกัดอยู่ตามกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ ศาลใดสังกัดอยู่กระทรวง ทบวงใด เขตอำนาจของศาลก็เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของกระทรวง ทบวง กรม นั้น เช่น ศาลกรมท่ามีอำนาจชำระคดีความต่างประเทศ ศาลกรมนาชำระคดีเรื่องนา ศาลกลาโหมชำระความที่เกี่ยวกับทหารและยังชำระความพลเรือนด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากสมุหพระกลาโหม นั้นมิได้มีเพียงอำนาจหน้าที่เฉพาะการบังคับบัญชาทหารบก ทหารเรือ เท่านั้น แต่ยังมีหน้าที่จัดการปกครองหัวเมืองฝ่ายใต้ด้วย ศาลที่ขึ้นอยู่ในกระทรวงกลาโหมมีทั้งศาลที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพและศาลในหัวเมืองฝ่ายใต้ด้วย ศาลกลาโหมจึงมีลักษณะเป็นทั้งศาลทหารและศาลพลเรือน ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔

^๑ หัวหน้าสำนักตุลาการทหารและตุลาการพระธรรมนูญหัวหน้าศาลทหารสูงสุด

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปรับปรุงในเรื่องการศาลทั้งหมด โดยให้ตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้น และรวบรวมศาลซึ่งกระจัดกระจายสังกัดอยู่ในกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ เข้ามาสังกัดกระทรวงยุติธรรมจนหมดสิ้นทุกศาล ยกเว้นแต่เพียงศาลทหารเพียงศาลเดียวที่ยังคงให้สังกัดกระทรวงกลาโหมอยู่ตามเดิม ศาลในประเทศไทยจึงแบ่งได้เป็นศาลกระทรวงยุติธรรมกับศาลทหารนับแต่นั้นมา ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ ได้มีการประกาศใช้ พระธรรมนูญศาลทหาร ร.ศ. ๑๒๖ (พ.ศ. ๒๔๕๐) และพระธรรมนูญศาลทหารเรือ ร.ศ. ๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๕๑) ศาลทหารบก และศาลทหารเรือ ตามลำดับ และในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลทหารบก ว่าด้วยตำรวจภูธร รัตนโกสินทรศก ๑๓๑ ตามพระราชบัญญัตินี้ตำรวจภูธรเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารบก^๒ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๙ พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ออกประกาศกำหนดอำนาจ “ศาลทหารรักษาวัง” ซึ่งกำหนดให้ศาลทหารรักษาวังมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ทหารรักษาวังกระทำความผิดเป็นอาญา วังมีภูมณฑลเทียบบาล ต่อมาพระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ. ๑๒๖ ได้ถูกยกเลิก และใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารบก พ.ศ. ๒๔๖๕ แทน และในปี พ.ศ. ๒๔๖๙ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกอำนาจศาลทหารรักษาวัง ไปรวมกับศาลทหารบกในปี พ.ศ. ๒๔๗๗ และได้รวมพระธรรมนูญศาลทหารเรือเข้าเป็นฉบับเดียวกัน โดยตราเป็นพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๗๘ กฎหมายฉบับดังกล่าว จึงได้ถูกยกเลิกไป และใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๗๘ แทน คือ ฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน โดยมีการแก้ไขเพิ่มเติมในเวลาต่อมาอีกหลายครั้ง ครั้งสุดท้าย ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกาศใช้บังคับ ตั้งแต่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๘

เหตุที่ต้องมีศาลทหาร

การที่จะควบคุมทหารให้ปฏิบัติหน้าที่ตามระเบียบวินัยที่ดี มีประสิทธิภาพเชื่อฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด มีจิตสำนึกในการป้องกันประเทศ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีกฎหมายของฝ่ายทหาร เพื่อใช้ในการบังคับกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารให้ปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับ และระเบียบแบบแผนของฝ่ายทหาร การปฏิบัติต่อฝ่ายทหารที่กระทำความผิดไม่ว่าจะเป็นการจับกุม สอบสวน ฟ้องคดีต่อศาลทหาร เพื่อพิจารณาพิพากษาลงโทษทหารที่กระทำความผิดโดยเฉพาะ กระบวนการยุติธรรมทางทหารมีแนวคิดหรือหลักสำคัญ คือ การปกครองบังคับบัญชาทหาร

เนื่องจากทหารเป็นบุคคลที่ใช้อาวุธร้ายแรงในการปฏิบัติราชการ จึงต้องมีวิธีการปกครองตามสายการบังคับบัญชาทางทหารและจะมีการแบ่งชั้นยศ เพื่อปกครองบังคับบัญชา โดยผู้บังคับบัญชามีหน้าที่ในการปกครองบังคับบัญชาผู้ใต้บังคับบัญชาให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของทางราชการ ซึ่งหลักดังกล่าววางหลักเกณฑ์ไว้ว่าผู้บังคับบัญชาย่อมมีอำนาจโดยชอบที่จะดำเนินการลงทัณฑ์ได้ และหากการกระทำผิดนั้นมีระดับร้ายแรงเกินกว่าอำนาจของผู้บังคับบัญชาที่จะใช้อำนาจลงทัณฑ์ได้ ก็ให้เสนอเรื่องให้ศาลทหารเป็นผู้พิจารณาพิพากษา โดยศาลทหารนี้จะเป็นหลักประกันการบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรมให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา และเป็นการรักษาคุณภาพแห่งกฎหมาย เพื่อมิให้ผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจ

^๒ ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๒๙ หน้า ๑๖๒ วันที่ ๑๕ กันยายน ๑๓๑๑.

บังคับบัญชาโดยไม่เป็นธรรม อันจะทำให้การปกครองบังคับบัญชาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ขัดแย้งกับเอกภาพในการบังคับบัญชา

ศาลทหาร

ศาลทหารนั้น มีกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ รวมถึง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๑๙๙ กำหนดให้ ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ผู้กระทำความผิด เป็นบุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารและคดีอื่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

กฎหมายดังกล่าวคือ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๙๘ ได้กำหนดให้ “ศาลทหารสังกัดอยู่ในกระทรวงกลาโหม โดยมี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้รับผิดชอบในงานธุรการของศาล” และเจ้ากรมพระธรรมนูญ โดยอนุมัติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม มีหน้าที่ในการออกระเบียบราชการศาลทหาร เพื่อให้การบริหารราชการของศาลทหารเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

ส่วนการพิจารณาพิพากษาคดี การมีคำสั่ง คำพิพากษาหรือการบังคับคดีให้อยู่ในดุลพินิจของศาลทหารโดยเฉพาะ และพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร ยังได้กำหนดถึงอำนาจของศาลทหาร ไว้ว่า “ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายทหารหรือกฎหมายอื่นในทางอาญาและผู้กระทำความผิดต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะกระทำความผิดและยังมีอำนาจลงโทษบุคคลใดๆ ที่กระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลได้ด้วย”^๓

การวางบทลงโทษ หมายถึงรวมถึง กำหนดอุปกรณ์แห่งโทษด้วย (คำพิพากษาศาลทหารสูงสุด ที่ ๓๑/๒๕๓๕)

การสั่งลงโทษบุคคลใดๆ ที่กระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๖๐๔/๒๕๑๑ ถ้าการละเมิดอำนาจศาลได้กระทำต่อหน้าศาล ศาลย่อมลงโทษได้ทันที เพราะข้อเท็จจริงปรากฏต่อหน้าศาลแล้ว แต่ถ้ามิได้กระทำต่อหน้าศาล ศาลก็ชอบที่จะไต่สวนหาความจริงในภายหลังได้ โดยไม่ต้องกระทำต่อหน้าจำเลยดังเช่นการพิจารณาคดีทั่วไป เพราะถือว่าเป็นกฎหมายพิเศษที่ศาลมีอำนาจค้นหาความจริงได้) (เสมือนว่าบุคคลนั้นเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร)

การแบ่งชั้นของศาลทหาร แบ่งออกเป็น ๓ ชั้น คือ

ศาลทหารชั้นต้น ประกอบด้วย

ศาลมณฑลทหาร มีเขตอำนาจตลอดท้องที่มณฑลทหาร มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้ทุกบทกฎหมาย เว้นแต่ คดีที่จำเลยมียศทหารชั้นนายพล (นายทหารชั้นนายพล ต้องดำเนินคดีที่ศาลทหารกรุงเทพ) สำหรับองค์คณะของศาลมณฑลทหาร มีตุลาการ จำนวน ๓ นาย ประกอบด้วย ตุลาการที่มีใช้ตุลาการพระธรรมนูญ เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร ๒ นาย และตุลาการพระธรรมนูญ ๑ นาย เป็นองค์คณะ^๔

ศาลทหารกรุงเทพ มีเขตอำนาจไม่จำกัดพื้นที่ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้ทุกบทกฎหมาย โดยไม่จำกัดชั้นยศของจำเลย (หากท้องถื่นนั้นมีศาลทหารตั้งอยู่แล้ว ก็ให้พิจารณาพิพากษาคดีที่ศาล

^๓ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๙๘, มาตรา ๑๓.

^๔ เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๗ มาตรา ๑๗ (๑) และ มาตรา ๒๑.

ทหารในท้องถิ่นนั้น) สำหรับองค์คณะของศาลทหารกรุงเทพ มีตุลาการ จำนวน ๓ นาย ประกอบด้วย ตุลาการที่มีใช้ตุลาการพระธรรมนูญ เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร ๒ นาย และ ตุลาการพระธรรมนูญ ๑ นาย เป็นองค์คณะ^๕

ศาลประจำหน่วยทหาร จัดตั้งเมื่อหน่วยทหารปฏิบัติหน้าที่ หรือกำลังเดินทางไปปฏิบัติหน้าที่ นอกราชอาณาจักร โดยมีกำลังไม่น้อยกว่า ๑ กองพัน ศาลทหารประเภทนี้ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเช่นเดียวกับศาลมณฑลทหาร เฉพาะผู้กระทำความผิดที่สังกัดหน่วยทหารนั้นๆ สำหรับองค์คณะของศาลประจำหน่วยทหาร มีตุลาการ จำนวน ๓ นาย ประกอบด้วย ตุลาการที่มีใช้ตุลาการพระธรรมนูญ เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร ๒ นาย และ ตุลาการพระธรรมนูญ ๑ นาย เป็นองค์คณะ^๖

ศาลทหารกลาง เป็นศาลทหารชั้นอุทธรณ์ เช่นเดียวกับศาลอุทธรณ์ของศาลยุติธรรม มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยื่นอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารชั้นต้นมายังศาลทหารกลาง แต่ถ้าเป็นการอุทธรณ์เฉพาะปัญหาข้อกฎหมาย คู่ความสามารถยื่นอุทธรณ์โดยตรงไปยังศาลทหารสูงสุดได้^๗ สำหรับองค์คณะของศาลทหารกลาง มีตุลาการ จำนวน ๕ นาย ประกอบด้วย ตุลาการที่มีใช้ตุลาการพระธรรมนูญ ๓ นาย เป็นนายทหารชั้นนายพล ๑ หรือ ๒ นาย นายทหารชั้นนายพัน ๑ หรือ ๒ นาย และตุลาการพระธรรมนูญ อีก ๒ นาย เป็นองค์คณะ

ศาลทหารสูงสุด เป็นศาลทหารชั้นฎีกา เช่นเดียวกับศาลฎีกาของศาลยุติธรรม มีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารกลาง และคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งศาลทหารชั้นต้น โดยตรงไปยังศาลทหารสูงสุด ตามบทบัญญัติว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกามายังศาลทหารสูงสุด คำพิพากษาของศาลทหารสูงสุดถือเป็นที่สุด สำหรับองค์คณะของศาลทหารสูงสุด มีตุลาการ จำนวน ๕ นาย ประกอบด้วย ตุลาการที่มีใช้ตุลาการพระธรรมนูญ เป็นนายทหารชั้นนายพล ๒ นาย และตุลาการพระธรรมนูญ อีก ๓ นาย เป็นองค์คณะ

ศาลทหารในเวลาปกติ

เวลาไม่ปกติ คือ ในเวลาที่มีการรบหรือสถานการณ์สงครามหรือในพื้นที่ซึ่งประกาศใช้กฎอัยการศึก ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ไม่ใช่เป็นศาลที่จัดตั้งขึ้นใหม่ แต่ยังคงใช้ศาลทหารชั้นต้นซึ่งมีอยู่เดิมแล้วในเวลาปกติ เป็นศาลชั้นเดียว ต้องห้ามอุทธรณ์หรือฎีกา

^๕ เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๗ มาตรา ๑๗ (๒) และ มาตรา ๒๒.

^๖ เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๗ มาตรา ๑๗ (๓) และ มาตรา ๒๑.

^๗ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๙๘, มาตรา ๖๑/๑.

ศาลอาญาศึก

นอกจากศาลทหารในเวลาปกติ และศาลทหารในเวลาไม่ปกติแล้ว ยังมีศาลทหารอีกประเภทหนึ่ง คือ “ศาลอาญาศึก”^๘ ศาลอาญาศึกเป็นศาลที่ตั้งอยู่กับหน่วยทหารหรือเรือรบในเขตยุทธบริเวณแล้วแต่หน่วยทหารหรือเรือรบจะไปอยู่ในยุทธบริเวณใด จะเป็นในราชอาณาจักรหรือนอกราชอาณาจักรก็ได้ ศาลอาญาศึก มีเขตอำนาจครอบคลุมพื้นที่เฉพาะภายในเขตอำนาจหน้าที่ หรือภายในเขตพื้นที่รับผิดชอบของหน่วยทหารนั้นๆ ซึ่งผู้บังคับบัญชาของหน่วยทหารนั้นๆ จะได้ประกาศกำหนดขึ้น ทั้งนี้แล้วแต่ความจำเป็นในการยุทธของหน่วยทหารนั้นๆ (ยุทธบริเวณ หมายถึง พื้นที่ทางบก ทางทะเล และทางอากาศ ส่วนหนึ่งในเขตสงคราม ซึ่งใช้ในการยุทธที่รับมอบ)

ศาลอาญาศึกห้ามอุทธรณ์หรือฎีกาและห้ามแต่งทนาย สำหรับองค์คณะของศาลอาญาศึกมีตุลาการ ๓ นาย เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร การแต่งตั้งตุลาการ ผู้บังคับบัญชาทหารสูงสุด ณ ที่นั้นเป็นผู้แต่งตั้ง^๙

ศาลอาญาศึก มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวงซึ่งการกระทำผิดเกิดขึ้นในเขตอำนาจศาลอาญาศึก ได้ทุกบทกฎหมายและไม่จำกัดตัวบุคคล ไม่จำกัดว่าเป็นทหารหรือพลเรือน จึงไม่ต้องคำนึงถึงบุคคลผู้กระทำความผิดว่าจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ หรือสังกัดหน่วยทหารใด ทั้งไม่จำกัดสัญชาติของผู้กระทำความผิด เว้นแต่ศาลอาญาศึกในต่างประเทศอันอาจมีข้อตกลงกันให้ศาลอาญาศึก มีอำนาจเหนือบุคคลบางประเภทก็ได้และข้อตกลงดังกล่าว ไม่ขัดกับ มาตรา ๔๒ นี้ นอกจากนี้ศาลอาญาศึกจะต้องปฏิบัติภายใต้กฎหมายที่บัญญัติไว้โดยตรงแล้ว บทบัญญัติใดๆ ที่มีผลใช้บังคับกับศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ก็ให้นำมาใช้บังคับกับศาลอาญาศึกโดยอนุโลมด้วย^{๑๐}

ศาลอาญาศึกที่ตั้งขึ้นแล้ว เมื่อหมดภาวะการรบหรือสถานะสงคราม ศาลอาญาศึกก็ยังคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ค้างอยู่ในศาลได้แต่ผู้ที่มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลอาญาศึกหรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม มีอำนาจสั่งโอนคดีให้ศาลทหารแห่งอื่นพิจารณาพิพากษาได้ ส่วนคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาคดีของศาลอาญาศึกแต่ยังไม่ได้ฟ้องให้นำไปฟ้องยังศาลทหารแห่งอื่นและให้ศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีเช่นนี้มีอำนาจและหน้าที่ตั้งศาลอาญาศึก^{๑๑}

เหตุที่ต้องมีศาลอาญาศึก ก็เพื่อสนับสนุนการรบให้เกิดผลดียิ่งขึ้น แต่การจัดให้มีศาลอาญาศึกนั้นจะมีหรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้ ศาลอาญาศึกเคยจัดตั้งขึ้นในสงครามเกาหลี และสมัยสงครามเวียดนาม

ตุลาการศาลทหาร แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. ตุลาการที่มีใช้ตุลาการพระธรรมนูญ ได้แก่ นายทหารสัญญาบัตรซึ่งไม่จำเป็นสำเร็จหลักสูตรนิติศาสตร์ และไม่ได้ดำรงตำแหน่งตุลาการพระธรรมนูญ แต่เข้าร่วมเป็นองค์คณะตุลาการ เสมือนเป็นผู้แทนของผู้บังคับบัญชาทหาร มีสิทธิเสียงในการพิจารณาพิพากษาได้ ๑ เสียง การที่ให้ผู้บังคับบัญชาทหารเข้าร่วมเป็นองค์คณะก็เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาได้ทราบถึงสาเหตุที่ทำให้กำลังพลดังกล่าวไปกระทำ

^๘ เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๓๙.

^๙ เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๑๐ มาตรา ๓๙ วรรคสอง.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๔๔.

^{๑๑} พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๙๘, มาตรา ๓๘.

ความผิด เพื่อที่จะได้หาแนวทางในการป้องกันและแก้ไข ไม่ให้กำลังพลไปกระทำความผิดเช่นนั้นอีก และให้ผู้บังคับบัญชามีส่วนพิจารณาลงโทษผู้กระทำความผิดตามความเหมาะสม

๒. ตุลาการพระธรรมนูญ ได้แก่ นายทหารสัญญาบัตรที่สำเร็จหลักสูตรนิติศาสตร์ และดำรงตำแหน่งตุลาการพระธรรมนูญและเป็นผู้ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารจนเสร็จ

การแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหาร

การแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารสูงสุด และศาลทหารกลาง ให้นำความกราบบังคมทูล เพื่อทรงพระกรุณาแต่งตั้งและถอดถอน

ส่วนการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารอื่นๆ พระมหากษัตริย์ทรงมอบพระราชอำนาจให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้แต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารกรุงเทพ สำหรับศาลทหารชั้นต้นแห่งอื่น เช่น ศาลมณฑลทหาร คือ ผู้บัญชามณฑลทหาร ศาลประจำหน่วยทหาร และศาลอาญาศึก คือ ผู้มีอำนาจบังคับบัญชาหน่วยทหาร^{๑๒}

บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

ศาลทหารเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีที่มีการกระทำความผิดบางประเภทหรือจัดตั้งเพื่อพิจารณาพิพากษาบุคคลบางกลุ่ม ดังนั้นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาปกติ จึงอาจเป็นทหารหรือพลเรือนก็ได้ ซึ่งกฎหมายกำหนดให้บุคคลดังต่อไปนี้ เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหาร^{๑๓}

๑. นายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ นายทหารชั้นสัญญาบัตร คือ ผู้ที่ได้รับยศทหารตั้งแต่ร้อยตรี เรือตรี เรืออากาศตรีขึ้นไป ซึ่งมีตำแหน่งราชการประจำในกระทรวงกลาโหม และให้รวมตลอดถึงผู้ที่ได้ว่าที่ยศในชั้นนั้นๆ ด้วย เพราะผู้ที่ได้ว่าที่ในยศสัญญาบัตรชั้นใดนั้น เป็นผู้ที่ได้รับแต่งตั้งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมให้รับราชการทหารชั้นสัญญาบัตรและอยู่ในระหว่างนำรายชื่อถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย แต่งตั้งยศนายทหารสัญญาบัตรต่อไป จึงคง คำว่า “ว่าที่” นำหน้ายศนั้นๆ ระยะเวลาหนึ่งในระหว่างที่รอโปรดเกล้าฯ

๒. ทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการ เฉพาะเมื่อกระทำความผิดต่อคำสั่งหรือข้อบังคับตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการ คือนายทหารสัญญาบัตร ที่มีได้เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการตามข้อบังคับทหารว่าด้วยการแบ่งประเภทนายทหารสัญญาบัตร โดยนายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการนั้น จะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารก็ต้องอยู่ภายใต้ เงื่อนไขว่าได้กระทำความผิดต่อคำสั่งหรือข้อบังคับ ตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร เช่น ร้อยเอก ก. เป็นทหารกองหนุน ผู้บังคับบัญชาได้มีคำสั่งเรียกกระดมความพร้อม แต่ ร้อยเอก ก. ไม่มาตามคำสั่ง ถือว่าเป็นการขัดคำสั่งผู้บังคับบัญชาตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร

๓. นายทหารประทวนและพลทหารกองประจำการหรือประจำการ หรือบุคคลที่รับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๑๐.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๑๖.

๔. นักเรียนทหารตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด นักเรียนทหารตามความหมายนี้ ต้องเป็นนักเรียนทหารที่เรียนในโรงเรียนทหารตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยโรงเรียนทหาร ซึ่งเป็นข้อบังคับที่ได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องโรงเรียนทหารไว้ เช่น อย่างไรก็ตาม อาจมีนักเรียนทหารบางคนซึ่งมีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี แม้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารก็ตาม หากกระทำความผิดอาญาก็ต้องดำเนินคดีที่ศาลเยาวชนและครอบครัวตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘ มาตรา ๑๔ (๓)

๕. ทหารกองเกินที่ถูกเข้ากองประจำการ ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้รับตัวไว้ เพื่อให้เข้ารับราชการประจำอยู่ในหน่วยทหาร กล่าวคือเมื่อทหารกองเกินที่ได้รับตรวจเลือกเข้ากองประจำการแล้ว ทางอำเภอก็จะออกหมายเรียก กำหนดวันเวลาให้ไปอำเภอ เมื่อถึงกำหนดวันนัดทางอำเภอก็จะนำตัวทหารกองเกินที่มารายงานตัวส่งต่อไปจังหวัดทหารบกจับตัวไว้ เพื่อให้เข้ารับราชการประจำอยู่ในหน่วยทหาร แม้จะยังไม่ได้รับขึ้นทะเบียนกองประจำการ ก็ถือว่าเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทหารตั้งแต่วันที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้รับตัวไว้ หากกระทำความผิดอาญาใดๆ ระหว่างนั้นต้องดำเนินคดีในศาลทหาร

๖. พลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร เช่น ข้าราชการกลาโหมพลเรือน, ลูกจ้างประจำ, พนักงานราชการ จะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารต่อเมื่อได้กระทำความผิดในหน้าที่ราชการหรือกระทำความผิดอย่างอื่นเฉพาะในหรือบริเวณ อาคาร ที่ตั้งหน่วยทหาร ที่พักร้อน พักแรม เรือ อากาศยาน หรือยานพาหนะใด ๆ ที่อยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร บุคคลประเภทนี้จะอยู่ในอำนาจศาลทหารแต่เฉพาะคดีที่ได้กระทำความผิดตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด โดยกฎหมายถือประเภทคดี กับพื้นที่ที่กระทำความผิดมาเป็นตัวกำหนด กล่าวคือ ได้กระทำความผิดในหน้าที่ราชการทหารโดยไม่จำกัดพื้นที่ว่ากระทำความผิด ณ ที่ใด หรือได้กระทำความผิดทางอาญาใดๆ ที่มีได้เกี่ยวข้องกับหน้าที่ราชการทหารแต่จำกัดพื้นที่ที่กระทำความผิดเฉพาะในอาคาร ที่ตั้งหน่วยทหาร ที่พักร้อนที่พักรับ หรือในบริเวณสถานที่ดังกล่าว ซึ่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ตลอดจนในเรือ อากาศยาน หรือยานพาหนะใดๆ ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

๗. บุคคลซึ่งต้องขังหรืออยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารโดยชอบด้วยกฎหมาย เช่น บุคคลพลเรือนถูกกักตัวไว้ในอำนาจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารตามกฎหมายการศึก ระหว่างถูกกักตัวได้ไปทำร้ายเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร เป็นต้น

๘. เซลยศึกหรือชนชาติศัตรูซึ่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร คดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร มี ๔ ประเภท คือ^{๑๔}

๑. คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกับบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำความผิดด้วยกัน เช่น คดีที่ทหารกับพลเรือนกระทำความผิดด้วยกัน หรือร่วมกันกระทำความผิดกับพลเรือน หรือในกรณีที่ทำลายเป็นทหารและมีพวกที่ร่วมกระทำความผิดด้วยกันแต่ยังจับตัวไม่ได้ ซึ่งไม่ปรากฏว่าพวกที่ร่วมกระทำความผิดด้วยกันนั้นเป็นทหาร หรือพลเรือน กรณีนี้ให้ถือว่าเป็นบุคคลพลเรือน กฎหมายมุ่งพิจารณาที่ตัวบุคคลเป็นหลักว่าบุคคลที่กระทำความผิดนั้นเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกับบุคคลที่มีได้อยู่ใน

^{๑๔} พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘, มาตรา ๑๔.

อำนาจของศาลทหารกระทำผิดด้วยกันหรือไม่ ถ้าหากกระทำผิดด้วยกันแล้ว คดีนั้นย่อมไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร

คำว่า “กระทำผิดด้วยกัน” ถือว่าผู้กระทำความผิดเป็นหลัก คำว่า “ด้วยกัน” ไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องที่ทหารกับพลเรือนได้ร่วมกันกระทำความผิด ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๘๓ เสมอไป การที่ทหารกับพลเรือนต่างคนต่างประมาทขับรถสวนทางกันทำให้รถเฉี่ยวชนกันเป็นเหตุให้ผู้โดยสารในรถถึงแก่ความตาย ถือว่าเป็นเรื่องที่กระทำความผิดด้วยกันแล้ว ฎีกาที่ ๑๑๐๔/๒๕๑๓ (ที่ประชุมใหญ่) และคำว่า “กระทำผิดด้วยกัน” มีความหมายกว้างกว่า “ร่วมกันกระทำ” ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๘๓ การที่พลเรือนกับทหารวิวาททำร้ายกันและกัน ก็เป็นการกระทำผิดด้วยกัน ศาลพลเรือนพิจารณาพิพากษาได้ ฎีกาที่ ๑๖๘๔/๒๕๒๑

๒. คดีที่เกี่ยวข้องกับคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลพลเรือน คดีที่จะถือว่าเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกันนั้น มีหลายกรณี แต่ยังไม่มีการชี้ชัดถึงความหมายของ “คดีที่เกี่ยวข้อง” ที่บัญญัติไว้ใน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๔ และมาตรา ๒๕ เช่น นายดำประกอบกิจการรับซื้อของโจรสลอบเอเซียลัทธีย์ของ ทางราชการไปขายให้นายดำเป็นประจำ หรือนายแดงทำหนังสือเดินทางปลอมให้สิบลอกเอเซีย ลีบลอกเอเซียนำหนังสือเดินทางปลอมนั้นไปใช้ กรณีตามตัวอย่าง หากอาศัยความหมายของ “คดีเกี่ยวข้องกัน” ตามบทบัญญัติ มาตรา ๒๔ และมาตรา ๒๕ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นหลักในการพิจารณาแล้วก็จะถือว่าเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารเนื่องจากเกี่ยวข้องกับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลพลเรือน โดยคดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกับบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำความผิดด้วยกัน และคดีที่เกี่ยวข้องกับคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลพลเรือนนี้ มักจะเรียกว่า “คดีปะปน” เนื่องจากกฎหมายทหารในยุคแรกได้ใช้ถ้อยคำดังกล่าวจึงใช้ติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ดังปรากฏในพระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ. ๑๒๖ มาตรา ๖๒ และธรรมนูญศาลทหารเรือ ร.ศ. ๑๒๗ มาตรา ๕๕ ดังนั้น หากกล่าวถึงคดีปะปน จึงเป็นที่เข้าใจได้ว่าหมายถึงคดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกับบุคคลพลเรือนกระทำผิดด้วยกัน หรือคดีที่เกี่ยวข้องกับคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลพลเรือน

๓. คดีที่ต้องดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว เช่น ในกรณีที่นักเรียนทหารได้กระทำความผิด ในขณะที่อายุยังไม่ถึง ๑๘ ปีบริบูรณ์ ในขณะที่กระทำความผิด ก็ให้อยู่ในอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัว

๔. คดีที่ศาลทหารเห็นว่าไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ต้องไม่เข้าหลักเกณฑ์ตาม ม.๑๔ (๑) – (๓) ต้องเป็นคดีที่ยื่นฟ้องต่อศาลทหารแล้ว จึงเป็นการวินิจฉัยโดยศาลทหาร ปัจจุบันมีพระราชบัญญัติว่าด้วยการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล พ.ศ. ๒๕๔๒ มีคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล เป็นผู้วินิจฉัย^{๑๕}

^{๑๕} พระราชบัญญัติว่าด้วยการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล พ.ศ. ๒๕๔๒, มาตรา ๑๐.

ผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร

ศาลทหารเป็นศาลที่มีอำนาจเหนือบุคคล ตามที่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว กฎหมายดังกล่าวยังได้กำหนดผู้ที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาต่อศาลทหาร โดยยึดหลักการดำเนินคดีโดยรัฐ ดังนั้น การกระทำที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นความผิดทั้งหมดที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารเป็นผู้กระทำ จะถูกพิจารณาโดยศาลทหารมีรัฐเป็นผู้เสียหาย ส่วนกรณีที่พลเรือนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการกระทำของบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์ฟ้องคดีแทน ศาลทหารจะยึดหลักอำนาจเหนือตัวบุคคลผู้กระทำผิดเป็นสำคัญ โดยไม่ยึดโยงกับตัวผู้เสียหาย สามารถแบ่งตามสถานการณ์ได้เป็น ๒ ประเภท คือ

ศาลทหารในเวลาปกติ ผู้ที่มีอำนาจดำเนินคดีในศาลทหาร คือ

(๑) อัยการทหาร รวมทั้งอัยการผู้ช่วยและผู้ที่มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอนุมัติให้ฝึกหัดดำเนินคดี โดยปกติอัยการศาลทหารหรือผู้ฝึกหัดดำเนินคดีในศาลทหารแห่งใดก็เป็นโจทก์ฟ้องคดีต่อศาลทหารแห่งนั้น^{๑๖}

(๒) ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่ถ้าผู้เสียหายมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่สามารถดำเนินคดีอาญาในศาลทหารได้ ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์ฟ้องคดีแทน เฉพาะอัยการทหารหรือผู้เสียหาย ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้นเป็นโจทก์ฟ้องคดีได้^{๑๗}

คำว่า “มอบคดี” ตามมาตรา ๔๙ แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๙๘ มิได้หมายความถึง ผู้เสียหายทำหนังสือมอบอำนาจให้อัยการทหารยื่นฟ้องคดีแทน แต่มีความหมายเพียงว่าเมื่อผู้เสียหายฟ้องคดีเองไม่ได้แล้วก็เป็นหน้าที่ของอัยการทหารที่รับผิดชอบไว้เป็นโจทก์ฟ้องคดีต่อไป (คำพิพากษาศาลทหารสูงสุด ที่ ๒๐/๒๕๐๐)

ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ หรือศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก อัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา

หลักนิติธรรมในศาลทหาร

หลักนิติธรรม คือ การปกครองโดยกฎหมายซึ่งเป็นธรรม สิทธิและเสรีภาพของประชาชนจะไม่ถูกละเมิดจากอำนาจรัฐ อีกทั้งการบังคับใช้กฎหมายต้องมีความยุติธรรมและเป็นไปโดยเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติ กล่าวคือ ไม่ให้สิทธิคนหนึ่งดีกว่าอีกคนหนึ่ง ต้องยอมรับกันว่าในสังคมของเรายังอ่อนเรื่องความเป็นธรรม ในสังคมซึ่งเราจะต้องช่วยกันให้กลไกทางกฎหมายสร้างความเป็นธรรมในสังคมเกิดความ เป็นธรรมต่อบุคคลและส่วนรวม ซึ่งจะทำให้หลักนิติธรรมดำเนินไปได้

The Rule Of Law ในทัศนะคติของนักวิชาการด้านนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ ได้ให้ความหมายของคำว่าหลักนิติธรรม ดังนี้

ศาสตราจารย์ จิตติ ติงศภัทย์ อธิบายถึงหลักนิติธรรมว่า “ไม่ใช่ข้อกำหนดหรือบทบัญญัติทั้งหลาย ที่มีอยู่ในตัวกฎหมายหรือกฎอันเป็นหลักในมาตราต่างๆ กำหนดไว้ แต่หมายถึงกฎที่บังคับตัว

^{๑๖} พระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๙๘, มาตรา ๑๒.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๑๖.

บทกฎหมายหรือบังคับกฎหมายลักษณะต่างๆ ในกฎหมายเหล่านั้น ต้องอยู่ในกรอบในบังคับของกฎหมายนั้น อีกชั้นหนึ่ง ความหมาย “The Rule Of Law” คือประมวลหลักสิทธิขั้นมูลฐานที่แทรกอยู่ในองค์กรของแห่งรัฐ ซึ่งมีอำนาจและวิธีการอันจะทำให้สิทธิเหล่านั้นมีผล ประกอบด้วยหลักสถาบันและวิธีการซึ่งมีอยู่ในกฎหมายอันชุมชนรับรองและคุ้มครองประโยชน์ของเอกชน โดยจำกัดขอบเขตอำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ หลักที่ว่านี้ ใช้บังคับแก่ฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ และนายความ จึงเป็นที่รับรองว่า เป็นกฎ อันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการก่อกำเนิดขั้นพื้นฐานของกฎหมาย”^{๑๘}

ศาสตราจารย์ ธาณินท์ กรัยวิเชียร ได้อธิบายว่า “The Rule Of Law” ซึ่งท่านแปลว่า “นิติธรรมวินัย” หมายถึง “หลักการแห่งกฎหมายที่เทิดทูนศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และยอมรับนับถือสิทธิและเสรีภาพแห่งมนุษยชนทุกแ่งมุม รัฐต้องให้ความอารักขาคุ้มครองมนุษยชนให้พ้นจากลัทธิตหาราชย์ หากมีข้อพิพาทใดๆ เกิดขึ้นไม่ว่ารัฐกับเอกชน หรือระหว่างเอกชนกับเอกชน ศาลสถิตยุติธรรมเท่านั้นที่มีอำนาจอิสระและเด็ดขาด ในการตัดสินข้อพิพาทนั้นตามกฎหมายบ้านเมือง”^{๑๙}

ศาลทหารเป็นองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายหรือการใช้อำนาจรัฐซึ่งส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน ดังนั้น ความหมายของ หลักนิติธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของศาลทหาร หมายถึง หลักการใช้อำนาจรัฐหรือปฏิบัติหน้าที่โดยยึดหลักกฎหมาย มิใช่ตามอำเภอใจ ซึ่งเป็นระบบที่สร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ในการใช้เป็นหลักในการป้องกันและแก้ไขเยียวยา การใช้อำนาจรัฐตามอำเภอใจของผู้ปฏิบัติงานในองค์กรเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ปัญหาที่ต้องพิจารณาว่า อะไรเป็นองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดหลักนิติธรรมขึ้นภายในศาลทหาร หรืออะไรจะเป็นหลักประกันที่จะทำให้ประชาชนเชื่อมั่นได้ว่าการปฏิบัติหน้าที่เป็นไปตามหลักนิติธรรมอย่างแท้จริง องค์ประกอบหรือหลักประกันพื้นฐานนั้นได้แก่ มโนธรรมของตุลาการทหารที่ปฏิบัติงานอยู่นั่นเอง มโนธรรมที่ว่านี้ก็คือ การตัดสินใจในทางปฏิบัติของสติปัญญาของตุลาการผู้ปฏิบัติหน้าที่ซึ่งทำให้ตัดสินใจ ขณะนั้นว่าควรทำสิ่งที่เห็นว่าดีและหลีกเลี่ยงสิ่งที่เห็นว่าชั่ว มโนธรรมนี้จะเป็นตัววัดที่ชี้ให้เห็นว่าการวินิจฉัยตัดสินได้อย่างถูกต้อง เมื่อดุลพินิจนั้นสอดคล้องกับเหตุผลและหลักนิติธรรมหรือในทางกลับกัน ดุลพินิจนั้นอาจผิดพลาดได้เมื่อมโนธรรมวินิจฉัยตัดสินโดยละเอียดเหตุผลและหลักนิติธรรม ปัญหาว่าเราจะป้องกันมิให้เกิดการใช้ดุลพินิจที่ผิดพลาดหรือมโนธรรมที่วินิจฉัยตัดสินโดยละเอียดเหตุผลและหลักนิติธรรมได้อย่างไร คำตอบในเรื่องดังกล่าวอยู่ที่องค์ประกอบที่ใช้เป็นหลักในการพิจารณาพิพากษาคดี พอสรุปได้ดังต่อไปนี้

๑. การพิจารณาคดีในศาลทหาร

การดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลทหาร กฎหมายกำหนดวิธีพิจารณาความอาญาทหารให้นำกฎหมาย กฎ ข้อบังคับซึ่งออกตามกฎหมายฝ่ายทหารมาใช้บังคับก่อน ซึ่งถ้าไม่มีกฎหมาย กฎ ข้อบังคับซึ่งออกตามกฎหมายฝ่ายทหาร จึงจะนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม และถ้าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มี จึงให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่จะใช้ได้^{๒๐} ซึ่งพอสรุปได้ว่า กรณีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไป

^{๑๘} จิตติ ดิงศภัทย์. หลักวิชาซีพกฎหมาย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕) หน้า ๘๕.

^{๑๙} ธาณินท์ กรัยวิเชียร. บทบรรณาธิการ. บทบัณฑิต เล่มที่ ๒๐ ตอน ๓ พ.ศ.๒๕๐๕

^{๒๐} พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๙๘, มาตรา ๔๕.

กระทำผิดอาญาและคดีอยู่ในอำนาจของศาลทหาร ถ้าผู้เสียหายไม่ใช่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร จะต้องไปแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนเพื่อสอบสวน เมื่อแล้วเสร็จก็จะส่งสำนวนคดีให้อัยการทหารเป็นผู้ฟ้องคดีในศาลทหาร แต่ถ้าผู้เสียหายเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารก็อาจตั้งทนายความหรือทนายทหารเป็นโจทก์ เพื่อฟ้องคดีต่อศาลทหารเองได้หรือผู้บังคับบัญชาจะแต่งตั้งกรรมการสอบสวน หรืออาจให้นายทหารพระธรรมนูญเป็นผู้สอบสวน เมื่อสอบสวนเสร็จแล้ว จึงส่งสำนวนคดีไปให้อัยการทหารเพื่อฟ้องคดีต่อศาลทหาร ทั้งนี้ จำเลยได้รับสิทธิตามกฎหมายทุกประการ เช่น สิทธิในการปรึกษาหารือกับทนายความของจำเลยตามที่กฎหมายกำหนด ตลอดจนในการพิสูจน์ความผิดของจำเลยได้ให้โอกาสจำเลยต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ให้โอกาสในการซักถาม ถ้ามค้าน ถ้ามติง การนำพยานจำเลยเข้านำสืบหักล้างพยานโจทก์และยึดถือการรับฟังความทั้งสองฝ่าย ตามหลักนิติธรรมอันเป็นการคุ้มครองสิทธิของจำเลย

ตัวอย่างการพิจารณาในศาลทหารชั้นต้น องค์คณะตุลาการศาลทหารชั้นต้นจะประกอบด้วย ตุลาการพระธรรมนูญอย่างน้อย ๑ นาย และตุลาการทหาร ๒ นาย รวมเป็น ๓ นาย ในสายตาของสาธารณชนอาจมองว่า ในการพิจารณาตุลาการทหารอาจขาดความรู้ ความเข้าใจทางกฎหมาย ขาดความอิสระและอาจเกิดความลำเอียงเนื่องจากมีตุลาการพระธรรมนูญเพียงนายเดียว แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ตุลาการทหาร ๒ นายที่ร่วมเป็นองค์คณะนั้น มิใช่ผู้บังคับบัญชาโดยตรงของคุณความ เป็นเพียงนายทหารสัญญาบัตรที่มียศสูงกว่าจำเลย เพื่อป้องกันมิให้ใช้ดุลพินิจเข้าข้างคุณความ อีกทั้งตุลาการทหารมีหน้าที่รับฟังข้อเท็จจริงและให้ความเห็น ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับข้อเท็จจริง ตุลาการพระธรรมนูญจะทำหน้าที่ในการปรับบทกฎหมายและดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาล รวมถึงจัดทำคำพิพากษาซึ่งเป็นหน้าที่หลักของตุลาการพระธรรมนูญ หลังจากนั้นจะประชุมปรึกษาหารือ เพื่อให้ได้ข้อสรุปหากความเห็นในทางคดีไม่ตรงกัน ก็จะใช้ระบบเสียงข้างมากในการรับฟังข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายให้เป็นอันยุติ ส่วนเสียงข้างน้อยสามารถทำความเห็นแย้งติดไว้ในสำนวนได้ และก่อนมีคำพิพากษา ตุลาการพระธรรมนูญต้องนำสำนวนคดีเข้าปรึกษากับหัวหน้าศาลทหารชั้นต้นอีกชั้นหนึ่ง เพื่อตรวจสอบความเห็นเกี่ยวกับข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายว่าถูกต้องหรือไม่ เพื่อเป็นการถ่วงดุลตรวจสอบอีกชั้นหนึ่ง แต่การพิจารณาพิพากษาก็เป็นดุลพินิจของเจ้าของสำนวน เป็นต้น

นอกจากขั้นตอนการดำเนินคดีดังกล่าว เป็นกระบวนการพิจารณาเช่นเดียวกันกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลยุติธรรม ในการพิจารณาคดีตุลาการพระธรรมนูญ นอกจากนำทั้งหลักกฎหมายและหลักนิติธรรมมาใช้แล้ว ยังได้นำหลักจริยธรรมมาใช้ ซึ่งแต่เดิมเรื่องคุณสมบัติพื้นฐานความรู้และอำนาจหน้าที่ตุลาการพระธรรมนูญเป็นไปตามที่กระทรวงกลาโหมได้กำหนดซึ่งกระทรวงกลาโหมได้กำหนดเป็นข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการศาลทหาร พ.ศ. ๒๕๒๘ มีเนื้อหากำหนดว่า ตุลาการทหารต้องมีความประพฤติเหมาะสมแก่การปฏิบัติหน้าที่ตุลาการ ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๗๗ บัญญัติว่า ให้รัฐจัดทำมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมของข้าราชการและลูกจ้างของรัฐ เพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ และเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ กรมพระธรรมนูญจึงกำหนดมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมของตุลาการทหารเพื่อยึดถือปฏิบัติมีสาระสำคัญดังนี้

๑.๑ ตุลาการทหารต้องวางตนเป็นกลางและปราศจากอคติ ปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ ฟังฟังความจากคู่ความและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างตั้งใจ ให้ความเสมอภาคและมีเมตตาธรรม

๑.๒ หลักในการพิจารณาคดี พึงตรวจสอบสำนวนความและเตรียมการดำเนินกระบวนการพิจารณาไว้ให้พร้อม ออกนั่งพิจารณาตรงต่อเวลา และไม่เลื่อนการพิจารณาโดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาคดีโดยไตร่ตรอง สุขุม รอบคอบ และไม่ชักช้า ควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

๑.๓ ละเว้นการกล่าวถึงข้อเท็จจริงในคดี ไม่วิจารณ์หรือให้ความเห็นแก่คู่ความหรือบุคคลภายนอก

๑.๔ ต้องรักษาความลับของสำนวนคดีของทางราชการมิให้รั่วไหล

๑.๕ ต้องไม่ให้คำมั่นหรือบีบบังคับให้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยอมรับข้อเสนอใด ๆ หรือให้จำเลยรับสารภาพโดยไม่สมัครใจ

๑.๖ การนำพยานหลักฐานเข้าสืบ พึงเรียกพยานหลักฐานหรือซักถามด้วยตนเอง ต่อเมื่อจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมหรือมีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ศาลเป็นผู้กระทำเอง

๑.๗ การบันทึกคำเบิกความ คำแถลง และรายงานพิจารณา ต้องให้ได้ความ ชัดแจ้ง ตรงตามประเด็นข้อพิพาท ถูกต้องตามคำเบิกความและข้อเท็จจริงที่ปรากฏ

๑.๘ การพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งในคดีเรื่องใด ต้องลวงจากอคติทั้งปวงเกี่ยวกับคู่ความหรือคดีความเรื่องนั้น ต้องวินิจฉัยไม่ชักช้าและเป็นธรรม

๑.๙ ตุลาการพึงถอนตัวจากการพิจารณาและพิพากษาคดี เมื่อมีเหตุผลที่ตนอาจถูกคัดค้านได้ตามกฎหมาย หรือเมื่อมีเหตุประการอื่นที่เกี่ยวกับตัวตุลาการทหาร อันอาจทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีนั้นเสียความยุติธรรม และจักต้องไม่กระทำการใด ๆ อันเป็นการจงใจตุลาการทหารซึ่งพิจารณาพิพากษาคดีนั้นในภายหลังในประการที่อาจทำให้เสียความยุติธรรมได้

๑.๑๐ ตุลาการทหารต้องประพฤติปฏิบัติตนอยู่ภายใต้กฎหมายอย่างเคร่งครัด ทั้งต้องอยู่ในกรอบของศีลธรรม มีความสุภาพ อธิยาศัย ยึดถือจริยธรรมและประเพณีอันดีงามของตุลาการทหาร

๑.๑๑ ตุลาการทหารต้องไม่ก้าวก่าย หรือแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการทหารผู้อื่น

๑.๑๒ ตุลาการทหารต้องไม่ยินยอมให้บุคคลใดในครอบครัวหรือบุคคลอื่นใดก้าวก่าย การปฏิบัติหน้าที่ของตนหรือผู้อื่น และต้องไม่ยินยอมให้ใช้ตำแหน่งหน้าที่ของตนแสวงหาประโยชน์อันมิชอบ

๑.๑๓ ตุลาการทหารและคู่สมรสต้องไม่รับทรัพย์สินหรือประโยชน์ใดๆ จากคู่ความหรือจากบุคคลอื่นใดเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการทหาร และต้องดูแลให้บุคคลในครอบครัวปฏิบัติเช่นเดียวกัน

๑.๑๔ ตุลาการทหารและคู่สมรส จักต้องไม่รับของขวัญ ของกำนัล หรือประโยชน์อื่นใดเว้นแต่เป็นของขวัญ ของกำนัลตามประเพณีนิยมอันมีมูลค่าไม่เกินกว่าที่ระเบียบหรือข้อบังคับกำหนด และพึงละเว้นการคบหาคู่ความหรือบุคคลอื่นซึ่งมีส่วนได้เสียหรือประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับคดีความ หรือบุคคลซึ่งมีความประพฤติหรือมีชื่อเสียงในทางเสื่อมเสียอันเป็นผลกระทบต่อความเชื่อถือหรือความยุติธรรมของตุลาการทหาร

๑.๑๕ ตุลาการทหารต้องไม่เข้าร่วมในกิจการใด ๆ อันเป็นการกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่

๑.๑๖ ตุลาการทหารต้องไม่รับแต่งตั้งเป็นผู้แทนในการดำเนินคดี รวมทั้งต้องไม่รับปรึกษาคดีความหรือเรื่องซึ่งอาจจะเป็นคดีความขึ้นได้

มาตรฐานและจริยธรรมของตุลาการพระธรรมนูญ ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่ามีรากฐานมาจากหลักการตามหลักนิติธรรมทั้งสิ้น

๒. ระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติงานขององค์กรศาลทหาร

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาศาลทหารได้สร้างความสัมพันธ์ที่แข็งแกร่งกับประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ด้วยการปฏิบัติหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรม รักษาผลประโยชน์ของรัฐและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามมาตรฐานจริยธรรม ไม่ว่าจะปฏิบัติงาน ณ ที่ใดและในสถานการณ์ใด จากความยึดมั่นที่มีต่อหลักการ การมีเป้าหมายร่วมกันและการปฏิบัติงานอย่างรับผิดชอบช่วยให้องค์กรศาลทหารสามารถนำเอาประสบการณ์ต่างๆ มากล้นกรองเป็นระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติงานขึ้น ซึ่งระเบียบแบบแผนดังกล่าวที่สร้างขึ้นช่วยให้การปฏิบัติงานของตุลาการทหารในสภาพแวดล้อมต่างๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและถูกต้องตามหลักนิติธรรม รักษาผลประโยชน์ของรัฐและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยจักต้องกระทำด้วยความรวดเร็ว เท่าเทียมกันและเป็นธรรม กับทั้งต้องกระทำให้เป็นที่ยอมรับศรัทธาของประชาชน ในการปฏิบัติงานของตุลาการทหารนอกจากต้องปฏิบัติตามกฎหมายแล้ว ยังต้องปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของทางราชการอีกด้วย ตุลาการทหาร นอกจากจะต้องทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ต่อหลักการทางกฎหมายแล้ว ยังต้องทำความเข้าใจกับระเบียบปฏิบัติต่างๆ ที่บังคับใช้อยู่ และยังคงยึดถือหลักการดังกล่าวและนำมาปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของระเบียบต่างๆ อีกทั้งยังต้องตระหนักอยู่เสมอว่าการกระทำและการตัดสินใจภายใต้ระเบียบปฏิบัติราชการเป็นสิ่งที่กำหนดค่านิยม วัฒนธรรม และภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กรศาลทหารด้วย

๓. ระบบการตรวจสอบและควบคุมการปฏิบัติงานของศาลทหาร

ระบบการตรวจสอบและควบคุมภายในองค์กร มีกระบวนการ ขั้นตอน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

๓.๑. การตรวจสอบและควบคุมการปฏิบัติงานโดยผู้บังคับบัญชาตามสายงาน

การปฏิบัติงานของตุลาการพระธรรมนูญจะมีผู้บังคับบัญชาคอยกำกับดูแลตามสายงานการบังคับบัญชา ยกตัวอย่างเช่น หัวหน้าสำนักตุลาการทหารและตุลาการพระธรรมนูญศาลทหารสูงสุด มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและแผน จัดองค์กร การบริหารงานบุคคล อำนวยการ ประสานงาน การปฏิบัติราชการ ควบคุมตรวจสอบ ประเมินผลและรายงานผลการปฏิบัติราชการในความรับผิดชอบให้เป็นไปตามกฎหมายนโยบาย ระเบียบ ซึ่งจะเห็นได้ว่าอำนาจหน้าที่ดังกล่าว เป็นไปในทางธุรการทั้งสิ้น

๓.๒. ระบบการตรวจสอบโดยศาลสูง

การอุทธรณ์หรือฎีกาถือว่าเป็นกระบวนการตรวจสอบและความคุ้มครองใช้ดุลยพินิจของศาลทหารชั้นต้น เพื่อให้มีการแก้ไขหรือยกเลิกเพิกถอนคำพิพากษาของศาลล่าง มีจุดมุ่งหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน เป็นการเห็นยั้งมิให้ศาลชั้นต้นทำผิดพลาดอันเกิดจากการรับฟังข้อเท็จจริง

หรือการใช้ข้อกฎหมายที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างพิจารณาคดีหรือทำคำพิพากษา เป็นการสร้างความระมัดระวังมิให้ศาลทหารชั้นต้นต้องกระทำผิดซ้ำอีกและให้ตัดสินคดีอย่างรอบคอบเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น ในการค้นหาความจริงนั้นเครื่องมือที่มีความสำคัญอันหนึ่ง คือ กฎเกณฑ์ของกฎหมายลักษณะพยาน เนื่องจากการค้นหาความจริงจะถูกจำกัดด้วยขีดความสามารถของมนุษย์และวิธีการต่างๆ ในการค้นหาความจริงนั่นเอง ด้วยเหตุนี้การค้นหาความจริง จึงเป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะเข้าถึงความจริงที่ถ่องแท้เท่าที่จะสามารถเป็นไปได้เท่านั้น การที่จะให้ได้ข้อเท็จจริงนี้ต้องดำเนินการตามขั้นตอน ในกระบวนการของพยานหลักฐาน ตามขั้นตอนในชั้นแรกนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับว่าพยานหลักฐานนั้นสามารถยอมรับได้ตามกฎหมายหรือไม่ ถ้าพยานหลักฐานนั้นสามารถยอมรับได้ก็จะเป็นกระบวนการขั้นตอนต่อไปคือ การสืบพยานอันเป็นขั้นตอนสำคัญในการค้นหาความจริงซึ่งจะมีส่วนสำคัญในขั้นตอนสุดท้ายคือ การประเมินค่าของพยานหลักฐาน เป็นการพิจารณาว่าพยานหลักฐานนั้นน่าเชื่อถือเพียงใด การที่จะสามารถประเมินค่าความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานได้อย่างถูกต้องนั้นต้องอาศัยการสังเกตจากขั้นตอนการสืบพยานเพราะการได้เห็น ได้ฟังพยานหลักฐานต่างๆ โดยตรงจากการสืบพยานทำให้สามารถพิจารณาได้อย่างถูกต้องมากที่สุดว่า พยานหลักฐานนั้นน่าเชื่อถือเพียงใด ถึงแม้ว่าพยานจะสุจริตและเบิกความไปตามที่ตนพบเห็น โอกาสผิดพลาดย่อมอาจเกิดขึ้นได้ ในการค้นหาความจริงนั้นต้องอาศัยเหตุผลและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล เหตุผลในที่นี้ได้หมายถึงเหตุผลตามความคิดหรือความรู้สึกของแต่ละบุคคลเท่านั้น แต่ต้องเป็นเหตุผลที่ได้รับการรับรองโดยกฎหมายด้วยการเลือกเฟ้นข้อมูลจากพยานหลักฐานก็มีความสำคัญในการค้นหาความจริงเช่นกัน หากเลือกเฟ้นข้อมูลจากพยานหลักฐานผิดพลาดย่อมทำให้ความจริงถูกบิดเบือนไป เหล่านี้ย่อมกระทบกระเทือนถึงประโยชน์ของคู่ความในคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำเลยซึ่งย่อมจะได้รับผลร้ายจากการกระทำเช่นนั้น จึงต้องมีวิธีการต่างๆ เพื่อเป็นการตรวจสอบคำพิพากษาให้สอดคล้องกับหลักการค้นหาความจริง

ความอิสระในการพิจารณาในศาลทหาร

ศาลทหารถึงแม้ว่าจะเป็นส่วนราชการภายในสังกัดกระทรวงกลาโหม ก็ได้หมายความว่าผู้บังคับบัญชาทหารที่มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการจะเข้าไปแทรกแซงดุลพินิจในการพิจารณาคดีในศาลทหารได้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้รับผิดชอบในงานธุรการของศาลทหารให้ดำเนินการไปโดยเรียบร้อยเท่านั้น^{๒๑} อีกทั้งการโยกย้ายข้าราชการทหารในสายงานตุลาการจะมีคณะกรรมการตุลาการทหาร (กตท.) เป็นผู้พิจารณาในการแต่งตั้งโยกย้าย ซึ่งในคณะกรรมการชุดนี้มีทั้งข้าราชการทหารและมีผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งมีใช้ข้าราชการทหารเข้าร่วมในการพิจารณาด้วย^{๒๒} โดยพิจารณาถึงความรู้ความสามารถรวมถึงประวัติและความประพฤติ ทำให้ตุลาการศาลทหารมีการสรรหาผู้เข้ามาเป็นตุลาการและการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปคล้ายคลึงกันกับในศาลยุติธรรม ซึ่งต้องดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย และในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ ตุลาการศาลทหาร ย่อมมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีตามรัฐธรรมนูญและตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารให้เป็นไปด้วยความรวดเร็ว เป็นธรรมและปราศจากอคติทั้งปวง

^{๒๑} พระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๙๘ มาตรา ๕

^{๒๒} ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการทหาร พ.ศ. ๒๕๒๘

สรุป

ศาลทหารแม้ว่าจะเป็นส่วนราชการในสังกัดกระทรวงกลาโหม ก็ได้ให้ความหมายว่า ผู้บังคับบัญชาทหารที่มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการจะเข้าไปแทรกแซงดุลพินิจในการพิจารณาพิพากษาของ ตุลาการพระธรรมนูญ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้รับผิดชอบในงานธุรการของศาลทหารให้ ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย การดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลทหารนั้น มีแนวทางปฏิบัติเป็นไป ตามที่กฎหมายกำหนด โดยได้นำหลักนิติธรรมมาใช้และยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด มีความเป็น อิสระในการพิจารณาพิพากษา ปราศจากการแทรกแซง ยึดถือการรับฟังความสองฝ่าย เช่นเดียวกับศาล ยุติธรรม อาจมีข้อคล้ายและข้อแตกต่างจากศาลยุติธรรม สรุปได้ดังนี้

ส่วนที่คล้ายกันระหว่างศาลทหารกับศาลยุติธรรม

๑. ศาลทหารตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร ศาลพลเรือนตั้งขึ้นโดยพระธรรมนูญ ศาลยุติธรรม

๒. ปฏิบัติหน้าที่ในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

๓. ศาลทหารในเวลาปกติ มี ๓ ชั้นศาล เช่นเดียวกับศาลยุติธรรม

๔. นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ใช้ ในศาลยุติธรรมมาใช้ในศาลทหาร

๕. การแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารกลางและศาลทหารสูงสุดพระมหากษัตริย์ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าเช่นเดียวกับศาลยุติธรรม

ส่วนที่แตกต่างระหว่างศาลทหารกับศาลยุติธรรม

๑. ศาลยุติธรรมเป็นศาลของประเทศ จัดตั้งขึ้นเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีที่พลเมืองของประเทศ กระทำผิด มีอำนาจเหนือบุคคลของประเทศ แต่ศาลทหารจัดตั้งขึ้นในกรณีพิเศษ สำหรับพิจารณา พิพากษาคดีที่มีการกระทำความผิดบางประเภทหรือสำหรับพิจารณาพิพากษาคดีเหนือบุคคลบางจำพวกที่เห็น ว่ากระทำความผิดอย่างนั้น หรือบุคคลประเภทนั้นต้องขึ้นศาลทหาร

๒. ศาลยุติธรรม พระมหากษัตริย์ทรงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งและถอดถอนผู้พิพากษา แต่ศาลทหาร ชั้นต้น พระมหากษัตริย์อาจมอบพระราชอำนาจให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและผู้บังคับบัญชา ทหาร แต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารชั้นต้น

๓. ศาลยุติธรรม พระมหากษัตริย์แต่งตั้งผู้พิพากษาประจำศาลไว้ทุกศาล แต่ศาลทหารชั้นต้น จะแต่งตั้งจากตุลาการทหารที่เตรียมไว้ เมื่อมีคดีจึงจัดตุลาการทหารนั้นเป็นองค์คณะเฉพาะคดี

๔. ศาลทหารเคลื่อนย้ายไปพิจารณาคดี ณ สถานที่ใด ภายในเขตอำนาจได้ (มาตรา ๘ วรรคสอง พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร)

๕. ศาลยุติธรรม (ยกเว้นศาลชำนาญพิเศษ) องค์คณะมีเฉพาะนักกฎหมายเป็นผู้พิพากษาร่วมเป็น องค์คณะพิจารณาพิพากษา แต่ศาลทหารองค์คณะมีผู้บังคับบัญชาทหารเป็นตุลาการ และมีนักกฎหมาย เป็นตุลาการพระธรรมนูญ

ประวัติผู้เขียน

๑.ยศ, ชื่อ, สกุล

พลโท กิตติยุทธ กิตติยุทธโยธิน

๒.วัน, เดือน, ปีเกิด

๓ มีนาคม ๒๕๐๔

๓.ที่อยู่ปัจจุบัน

๖๐/๓ ซอยลาดพร้าว ๑๑๐ แยก ๓ แขวงพลับพลา เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ

๔. การศึกษา

๔.๑ การศึกษาก่อนเข้ารับราชการ

มัธยมศึกษาตอนต้น

โรงเรียนอำนวยการศิลป์

มัธยมศึกษาตอนปลาย

โรงเรียนโยธินบูรณะ

มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

๔.๒ การศึกษาเมื่อเข้ารับราชการ

- พ.ศ. ๒๕๒๘ หลักสูตรนายทหารสัญญาบัตรชั้นต้น รุ่นที่ ๑๕ โรงเรียนเหล่าทหารพระธรรมนูญ

- พ.ศ. ๒๕๒๘ หลักสูตรส่งทางอากาศ รุ่นที่ ๑๖๕

- พ.ศ. ๒๕๓๐ หลักสูตรจู่โจม รุ่นที่ ๙๑

- พ.ศ. ๒๕๓๔ หลักสูตรชั้นนายพัน เหล่าสารวัตรทหาร รุ่นที่ ๑๘

- พ.ศ. ๒๕๔๐ เสนอธิการทหารบก หลักสูตรหลักประจำ ชุดที่ ๗๕

- พ.ศ. ๒๕๔๔ หลักสูตรนายทหารสัญญาบัตรชั้นสูงรุ่นที่๙ โรงเรียนเหล่าทหารพระธรรมนูญ

- พ.ศ. ๒๕๔๗ หลักสูตรตุลาการพระธรรมนูญ รุ่นที่ ๘ โรงเรียนเหล่าทหารพระธรรมนูญ

- พ.ศ. ๒๕๕๐ หลักสูตรการพัฒนานักกฎหมายภาครัฐ ระดับกลาง รุ่นที่ ๒
สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
- พ.ศ. ๒๕๕๑ ประกาศนียบัตรกฎหมายมหาชน รุ่นที่ ๒๖ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พ.ศ. ๒๕๕๔ หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- พ.ศ. ๒๕๕๖ หลักสูตรการร่างกฎหมาย การให้ความเห็นทางกฎหมายและการดำเนินคดีปกครอง
รุ่นที่ ๙

๕. ตำแหน่งที่สำคัญ

- พ.ศ. ๒๕๒๘ อัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพ สำนักงานอัยการทหาร กรมพระธรรมนูญ
- พ.ศ. ๒๕๒๙ รักษาราชการนายทหารพระธรรมนูญผู้ช่วย กรมการทหารช่าง
- พ.ศ. ๒๕๓๑ นายทหารพระธรรมนูญ กองพลรบพิเศษที่ ๔
- พ.ศ. ๒๕๓๖ นายทหารพระธรรมนูญ กองบัญชาการช่วยรบที่ ๒
- พ.ศ. ๒๕๓๘ ผู้ช่วยนายทหารพระธรรมนูญ ศูนย์รักษาความปลอดภัย กองบัญชาการ
ทหารสูงสุด
- พ.ศ. ๒๕๓๙ ประจำโรงเรียนเสนาธิการทหารบก
- พ.ศ. ๒๕๔๐ หัวหน้าแผนกเตรียมการ กองการศึกษา โรงเรียนเหล่าทหารพระธรรมนูญ
- พ.ศ. ๒๕๔๔ นายทหารสงเคราะห์ทางกฎหมาย สำนักงานสงเคราะห์ทางกฎหมาย
กรมพระธรรมนูญ
- พ.ศ. ๒๕๔๕ หัวหน้าแผนกกองการกำลังพล กองกลาง กรมพระธรรมนูญ
- พ.ศ. ๒๕๔๘ อัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพ สำนักงานอัยการทหาร กรมพระธรรมนูญ
- พ.ศ. ๒๕๔๘ ประจำกรมพระธรรมนูญ
- พ.ศ. ๒๕๔๘ ประจำสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม
- พ.ศ. ๒๕๕๔ รองผู้อำนวยการกองกลาง กรมพระธรรมนูญ
- พ.ศ. ๒๕๕๗ ผู้อำนวยการกองกลาง กรมพระธรรมนูญ
- พ.ศ. ๒๕๕๘ อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา สำนักงานอัยการทหาร กรมพระธรรมนูญ
- พ.ศ. ๒๕๕๙ ผู้อำนวยการกองกลาง กรมพระธรรมนูญ
- พ.ศ. ๒๕๖๐ ตุลาการพระธรรมนูญ ประจำสำนักตุลาการทหาร
- พ.ศ. ๒๕๖๐ ตุลาการพระธรรมนูญ หัวหน้าศาลทหารกรุงเทพ
- พ.ศ. ๒๕๖๑ ตุลาการพระธรรมนูญ หัวหน้าศาลทหารกลาง

๖. ตำแหน่งปัจจุบัน

- พ.ศ. ๒๕๖๒ หัวหน้าสำนักตุลาการทหาร และตุลาการพระธรรมนูญ หัวหน้า
ศาลทหารสูงสุด

บรรณานุกรม

- วีระ โชคเหมาะ, คำอธิบายกฎหมายทหาร. ฝ่ายตำราและอุปกรณ์การศึกษามหาวิทยาลัย
รามคำแหง : ห้างหุ้นส่วนจำกัด กิ่งจันทร์การพิมพ์
จิตติ ดิงศภัทย์. หลักวิชาชีพกฎหมาย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕)
พระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๙๘
พระราชบัญญัติว่าด้วยการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล พ.ศ. ๒๕๔๒
ธานินทร์ กรัยวิเชียร. บทบรรณาธิการ. บทบัณฑิต เล่มที่ ๒๐ ตอน ๓ พ.ศ. ๒๕๐๕
ระเบียบราชศาลทหาร ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการทหาร พ.ศ. ๒๕๒๘

